

Toruń/Warszawa, 10 sierpnia 2024 r.

prof. zw. dr hab. Jan Wiktor Sienkiewicz
Katedra Historii Sztuki XX wieku w Europie Środkowej i na Emigracji

Recenzja
pracy doktorskiej mgr Agnieszki Kołodziejczak
pt. ***Problem dostępności informacji w instytucjach publicznych oraz podmiotach ekonomii społecznej w obszarze kultury i sztuki dla osób słabo- i nie słyszących w Polsce.***
Rekomendacje i standardy
napisanej w Katedrze Historii Malarstwa i Rzeźby
oraz Stowarzyszeniu Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My”
pod kierunkiem dr. hab. Anety Pawłowskiej, prof. UŁ
i opieką pomocniczym
Dariusza Krajewskiego
w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych na Wydziale Filozoficzno-Historycznym
Uniwersytetu Łódzkiego

Przetawiona do recenzji dysertacja doktorska, wykonana została w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Łódzkiego, w ramach III edycji programu grantowego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pn. „Doktorat wdrożeniowy” we współpracy z łódzkim Stowarzyszeniem Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My”.

To druga, po obronionym z wyróżnieniem w 2023 roku doktoracie autorstwa mgr Pauliny Długosz pt. *Ocena oraz weryfikacja współczesnych metod przekładu kodu wizualnego obiektu sztuki oraz obiektu historycznego na język opisowy w przestrzeni edukacyjnej muzeum*, wdrożeniowa rozprawa doktorska napisana w kierowanej przez prof. Anetę Pawłowską Katedrze Historii Malarstwa i Rzeźby UŁ.

Pięcioletni okres pracy badawczo-naukowej i wdrożeniowej (w latach 2019-2024) doktorantki mgr Agnieszki Kołodziejczak przyniósł (co chcę podkreślić już na wstępie recenzji) nie tylko nowatorskie i wzorcowe rezultaty: ustalenia, propozycje i rozwiązania praktyczne z zakresu określonego w tytule rozprawy obszaru zagadnień obejmujących problemy dostępności informacji w instytucjach publicznych oraz podmiotach ekonomii społecznej w obszarze kultury i sztuki dla osób słabo- i nie słyszących w Polsce. Zarówno w

części teoretycznej doktoratu, jak i w opracowanym i powstałym w formie nagrań materiale audiowizualnym, autorka pracy uzyskanymi ustaleniami i rozwiązaniami wdrożeniowymi udowodniła, że przedstawiony do recenzji doktorat przekracza w dużym stopniu wymagania stawiane rozprawom doktorskim.

Recenzowany doktorat wdrożeniowy jest także świadectwem otwartości i szerokich kompetencji Opiekunki/Promotorki doktoratu, która w dziedzinie nauk o sztuce w uniwersyteckim środowisku naukowym w Polsce, jawi się jako Pionierka/Liderka w skutecznym wykorzystaniu badań teoretycznych z zakresu historii sztuki - w praktycznych rozwiązaniach/ofertach wdrożeniowych, pozwalających na ich wykorzystanie w szerokim wachlarzu udogodnień, pozwalających na korzystanie z oferty światowego dorobku artystycznego przez osoby słabo- i niesłyszące; czego dowodem jest recenzowana praca - w której głównym problemem badawczym jest próba odpowiedzi doktorantki na pytanie: jak powinna wyglądać uniwersalna formuła komunikatu dla głuchego i słabosłyszącego odbiorcy w instytucjach kultury, takich jak: muzea, domy kultury, galerie oraz w podmiotach ekonomii społecznej?

1. Określenie trafności wyboru tematu i jego oryginalności

Wybór tematu dysertacji doktorskiej jest trafny i oryginalny, albowiem dostępność informacji w instytucjach publicznych oraz podmiotach ekonomii społecznej w obszarze kultury i sztuki dla osób słabo- i nie słyszących w Polsce, była (i nadal jest) – pomimo m.in. istniejących już (co prawda od kilku miesięcy) nowatorskich rozwiązań jakie proponuje autorka dysertacji – zjawiskiem w dużej mierze zaniedbanym.

Mając wiedzę i rozeznanie w środowisku osób słabo- i nie słyszących w Polsce, doktorantka zdecydowała się w swoim opracowaniu (poprzedzonym wcześniejszymi publikacjami) dokonać próby odpowiedzi na pytanie: Jak powinna wyglądać uniwersalna formuła komunikatu dla głuchego i słabosłyszącego odbiorcy w instytucjach kultury takich jak muzea, domy kultury, galerie oraz podmiotach ekonomii społecznej i wskazanie cech koniecznych przekazu, który spełniałby funkcje nie tylko informacyjne czy edukacyjne, ale który poprzez swoją strukturę i sposób emisji miałby stać się narzędziem wspomagającym inkluzję kulturalną i społeczną takiego odbiorcy – a co za tym idzie (w myśl zasad ekonomii społecznej) wspierał (re)integrację osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (osoby głuche i słabosłyszące).

2. Charakterystyka i ocena konstrukcji pracy

Recenzowany doktorat składa się: I. z części teoretycznej/pisemnej (liczącej 630 stron) oraz: II. będącego integralną częścią doktoratu – materiału audiowizualnego (dołączona pamięć USB), na który składają się: 185 filmów (*Leksykon* – 27 filmów/hasel z zakresu historii sztuki; *Podręcznik historii sztuki w Polskim Języku Migowym (PJM). Od wczesnego chrześcijaństwa do gotyku* – 79 filmów oraz zbiór „etiud”: *Wymigane zagadnienia sztuki renesansu* – 80 filmów).

Pisemny tom dysertacji składa się zasadniczo z trzech części, chociaż autorka klarownie ich w *Spisie treści* nie wyróżnia. Taki brak wyróżnienia nie jest błędem formalnym, ale podział tekstu zasadniczego/drukowanego/pisemnego dysertacji na (proponowane przez recenzenta) trzy części – dałby jaśniejszy obraz zawartości opracowania. Pomógłby w sprawniejszym poruszaniu się po treści tego bardzo obszernego (przypomnę) 630-stronicowego tomu.

Propozycja: układ treści widziałbym następująco:

- I. **Część I:** Wykaz publikacji i działań będących podstawą rozprawy doktorskiej, na które składają się: 1.1. Artykuły pokonferencyjne; 1.2. Artykuły z czasopism punktowanych; 1.3. Rozdziały w monografiach; 1.4. Artykuły z czasopism niepunktowanych; 1.5. Granty wchodzące w skład doktoratu wdrożeniowego; 1.6. Dodatkowe działania pomocnicze w ramach doktoratu wdrożeniowego; 1.7. Nagrody; 1.8. Udział w konferencjach; 1.9. Udział w wydarzeniach towarzyszących programowi edukacyjnemu wystawy *Głusza* w Muzeum Śląskim w Katowicach; 1.10. Wykaz publikacji i działań dodatkowych; oraz: 1.10.1. Granty poza doktoratem wdrożeniowym; 1.10.2. Artykuły w monografiach recenzowanych; 1.10.3. Artykuły popularyzatorskie dotyczące zagadnień sztuki dedykowane dla osób g/Głuchych i słabosłyszących; 1.10.4. Uzyskane projekty dodatkowe (od s. 6 do s. 12.).

- II. **Część II:** Zasadniczy tekst teoretyczny rozprawy (od Wstępu, od s. 13 – do Aneksów, s. 121-172), w którym – poza Wstępem, autorka zamieściła: 2.2. Przegląd literatury i działań dotyczących tematu rozprawy; 2.3. Omówienie publikacje wchodzących w zakres rozprawy doktorskiej; 3. Opis pracy badawczej; 3.1. Cel pracy z uzasadnieniem podjętej tematyki badawczej; 3.2. Opis metod badawczych wraz z opisem działań wdrożeniowych; 3.2.1.

Przygotowanie i realizacja wystawy *Głusza* w Muzeum Śląskim w Katowicach; 3.2.2. Przygotowanie i realizacja dwóch projektów innowacji społecznych; 3.2.3. Dodatkowe działania wdrożeniowe, będące pomocniczym elementem prowadzonych badań w ramach doktoratu wdrożeniowego; 3.2.4. Opracowanie szerokich procedur obsługi osób niepełnosprawnych w tym osób głuchych i słabosłyszących w ramach pracy w Stowarzyszeniu Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” w Łodzi i jego placówkach w 2021 r. (aneks nr 1); 3.2.5. Udział w panelu dyskusyjnym jako ekspert ds. dostępności kultury i sztuki oraz otwarcie wernisażu wystawy prac artystycznych Roberta Kamińskiego w Galerii Łódzkiego Sejmiku Osób Niepełnosprawnych w Łodzi przy ulicy Piotrkowskiej 17 (01.04.2022 r.); 3.2.6. Udział w posiedzeniach Zarządu Międzynarodowej Federacji Przedsiębiorczości Społecznej EUCIE z napisami na żywo (2022); 3.2.7. Wprowadzenie zasady dostępności, że filmy i multimedia realizowane przez zespół Stowarzyszenia Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” w Łodzi zawierają minimum napisy; 3.2.8. Przygotowanie i realizacja szkolenia w PJM (online przy użyciu platformy ZOOM) dla osoby głuchej o tematyce ekonomii społecznej i prowadzenia działalności gospodarczej i słabosłyszących w ramach pracy w Stowarzyszeniu Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” w Łódź (pierwsza taka usługa w historii Stowarzyszenia) – kwiecień-czerwiec 2021 r. (20h) (aneks nr 8); 4. Analiza dostępności kultury i sztuki dla osób głuchych i słabosłyszących w wybranych krajach w Europie i na świecie – zarys problematyki; 4.1. Zarys problematyki dostępności we Francji; 4.2. Zarys problematyki dostępności w Grecji; 4.3. Zarys dostępności w Hiszpanii; 4.4. Zarys problematyki dostępności w Holandii; 4.5. Zarys dostępności na Malcie; 4.6. Zarys dostępności w Niemczech; 4.7. Zarys dostępności w Norwegii i Szwecji; 4.8. Zarys problematyki dostępności w Rosji na przykładzie Muzeum Garage w Moskwie; 4.9. Zarys problematyki dostępności w Turcji; 4.10. Zarys dostępności w USA na przykładzie Muzeum Whitney of American Art w Nowym Jorku; 4.11. Zarys problematyki dostępności w Wielkiej Brytanii; 5. Analiza dostępności kultury i sztuki dla osób głuchych i słabosłyszących w obszarze ekonomii społecznej – zarys problematyki; 6. Wnioski i podsumowania; 7. Bibliografia; 7.1. Źródła i dokumenty prawne; 7.2. Artykuły; 7.3. Opracowania; 7.4. Netografia; 8. Aneksy.

- III. **Część trzecia** (od. s. 173 do s. 630): zawierająca kopie (kserokopie) publikacji wchodzących w skład rozprawy doktorskiej; publikacji innowacji społecznych; materiałów multimedialnych z innowacji społecznych zawarte na nośniku USB (załączonym do dysertacji) oraz spis ilustracji i spis tablic.

3. Odniesienie się do zaprezentowanej w pracy wiedzy autorki w zakresie badanej przez niej problematyki

Wiedzę mgr Agnieszka Kołodziejczak, w zakresie zaprezentowanej przez autorkę/doktorantkę badanej problematyki, uznaję za wybitnie specjalistyczną, czego wyrazem jest, poza zasadniczym tekstem rozprawy (obejmującym również wcześniej opublikowane teksty naukowe doktorantki) propozycje zastosowań wdrożeniowych. Te ostatnie, to przede wszystkim, dołączone do pracy na nośniku zewnętrznym, przygotowane na potrzeby osób słabo- i niesłyszących w latach 2021-2022 materiały audiowizualne, które doktorantka stworzyła od podstaw: od poziomu koncepcji, poprzez scenariusz(e), nagrania i montaż końcowy; oferując odbiorcom (instytucjom i osobom prywatnym) zestaw realizacji filmowych/video z zakresu epok historycznych i dzieł sztuki (architektury, malarstwa, rzeźby, rzemiosła artystycznego z kręgu kultury europejskiej i pozaeuropejskiej). Ten bogaty materiał (opracowany z niezwykłą starannością naukową i warsztatową/techniczną) czynią z doktorantki najwybitniejszą w skali Polski specjalistkę w zakresie implementacji zaproponowanych przez nią rekomendacji i standardów rozwiązań w zakresie dostępności informacji w instytucjach publicznych oraz podmiotach ekonomii społecznej w obszarze kultury i sztuki dla osób słabo- i niesłyszących w Polsce.

Odniesienie się do zaprezentowanych przez autorkę w pracy umiejętności warsztatowych, badawczych i językowych

Autorka recenzowanej pracy doktorskiej jest doświadczoną badaczką i „praktyczką” w zakresie historii sztuki i kultury, edukacji oraz polskiego języka migowego w jednej osobie. O jej umiejętnościach warsztatowych, badawczych i językowych, poza zasadniczym tekstem rozprawy doktorskiej, świadczą dołączone do rozprawy artykuły naukowe w formie kserokopii, opublikowane w wydawnictwach zbiorowych do I połowy 2024 roku. Autorka/doktorantka swobodnie porusza się w obszarze zagadnień plastycznych związanych z historią sztuki i kultury – w odniesieniu do epok historycznych. Udowodniła to zarówno w tekstach

drukowanych (patrz: *Wykaz publikacji oraz kserokopie publikacji* od s. 173) jak i w materiałach audiowizualnych. Merytorycznie (i jednocześnie ciekawie) opowiada o swoim warsztacie badawczym i metodach pracy nad formą przekazu i konstrukcją scenariuszy do materiałów filmowych, patrz: *Cały instruktaż: Renesans z dźwiękiem – nośnik USB*.

Pragnę szczególnie podkreślić umiejętność współpracy doktorantki z fachowcami zarówno w zakresie języka migowego jak i ze specjalistami od mas mediów (nagrań filmowych/studyjnych). Wart podkreślenia jest również etap przed-realizacyjny zadania; to jest wcześniejsze wyszukanie/znalezienie wyspecjalizowanych w obszarze komunikacji z osobami słabo- i niesłyszącymi specjalistów: „migających” lingwistów. Zadanie to udało się doktorantce w sposób niezwykle optymalny – widoczny w profesjonalnym sposobie przekazu filmowego (aktorsko) jak i merytorycznych treści.

W fachowo skonstruowanych materiałach filmowych, z dużą odpowiedzialnością za formę przekazu oraz z wielką wiedzą i kulturą osobistą uczestniczą: Tomasz Grabowski – tłumacz polskiego języka migowego i grafik publikacji wchodzących w skład doktoratu wdrożeniowego, Olgierd Koczorowski – operator kamery i montażysta filmów, Marek Krzysztof Lasecki – tłumacz i konsultant polskiego języka migowego, Monika Kozub, Joanna Huczyńska i Daniela Kotowski – tłumacze polskiego języka migowego. Według recenzenta: fachowości nagrań – tak na poziomie koncepcyjnym, montażowym i efektu końcowego nie powstydziliby się żadne profesjonalne studio nagraniowe.

4. Ocena zaprezentowanych przez autorkę umiejętności w zakresie uczestnictwa w naukowym dyskursie w zakresie prezentowania i konfrontacji tez i wyników badań

Publikacje naukowe doktorantki (2 artykuły pokonferencyjne; 2 artykuły w czasopismach punktowanych – anglojęzyczne; 2 rozdziały w monografiach; 2 artykuły w czasopismach niepunktowanych) są wynikiem nie tylko intensywnej pracy naukowo-badawczej i doświadczenia praktycznego doktorantki w pracy z osobami słabo- i niesłyszącymi, ale także żywego udziału w konfrontacji jej osiągnięć i wymiany poglądów z badaczami z innych środowisk. Teksty te, opublikowane w latach 2020-2024 świadczą o intensywności i skupieniu doktorantki nad pracą naukową w tym okresie. Oceniam je, pod względem merytorycznym bardzo wysoko. Ty bardziej, iż doktorantka prezentowała wyniki swoich badań i ustaleń na siedmiu konferencjach naukowych. I wcale nie uznaję, jak tłumaczy (się) doktorantka na s. 10, iż jest to „niewielka liczba konferencji. Wręcz przeciwnie – uwzględniając intensywność

działań naukowo-badawczych w okresie powstawania dysertacji i materiałów praktycznych - video)/realizacyjnych (także poza grantem wdrożeniowym) – to imponujący gatunkowo dorobek publikacyjny!

5. Odniesienie się do osiągniętych przez doktorantkę podczas studiów doktorskich i zaprezentowanych w pracy efektów kształcenia

Przedstawiona rozprawa doktorska, na którą składają się zarówno osiągnięcia publikacyjne doktorantki (artykuły); część teoretyczna pracy oraz praktyczne efekty w postaci 185 filmów (*Leksykon* – 27 filmów; *Podręcznik historii sztuki w Polskim Języku Migowym (PJM). Od wczesnego chrześcijaństwa do gotyku* – 79 filmów; *Wymigane zagadnienia sztuki renesansu* – 80 filmów) stanowią wybitne osiągnięcia doktorantki w zakresie: wiedzy, umiejętności i kompetencji.

5a. W zakresie **wiedzy** rozprawa doktorska mgr Agnieszki Kołodziejczak jest świadectwem zaawansowanej specjalistycznej wiedzy z zakresu historii sztuki i kultury połączonej z wieloletnią praktyką/pracą edukacyjno-kulturalną a także wiedzy nabytej poprzez analizę literatury dotyczącej sytuacji osób g/Głuchych i słabosłyszących w Polsce. Dodatkowym atutem opracowania jest wiedza autorki (nabyta podczas wyjazdów zagranicznych) na temat dostępności i uczestnictwa osób słabo- i nie słyszących w ofercie kulturalnej w wybranych europejskich placówkach muzealnych. Niezwykle cenna jest również wiedza doktorantki (jej zorientowanie) w zakresie mechanizmów umożliwiających pozyskiwaniem środków grantowych/pomocowych na badania naukowe i publikacje, w tym z Narodowego Centrum Nauki.

5b. W zakresie **umiejętności** mgr Agnieszka Kołodziejczak z dużym powodzeniem wprowadza do obiegu naukowego swoje autorskie wyniki badań – czego potwierdzeniem są jej artykuły naukowe w języku polskim i angielskim. Dzięki nabytym przez wieloletnią praktykę umiejętnościom, doktorantka posiada szerokie rozeznanie środowiska związanego z osobami słabo- i niesłyszącymi w Polsce. Dlatego też, z dużą świadomością swoich umiejętności i wiedzy, holistycznie postrzega zakresie potrzeb w obszarze pomocowym dla osób słabo- i niesłyszących w Polsce. Uważa, że wnioski wynikające z jej badań w dużej mierze zgodne są z wiedzą potoczną i intuicyjnymi tezami dotyczącymi potrzeb współczesnych głuchych odbiorców kultury i sztuki, które artykułowane są przez samych edukatorów głuchych i osoby tworzące dostępność w instytucjach kultury (muzea, galerie itd.) i podmiotach ekonomii społecznej (patrz: s. 105). Umiejętność krytycznej analizy oraz zdolność formułowania przez

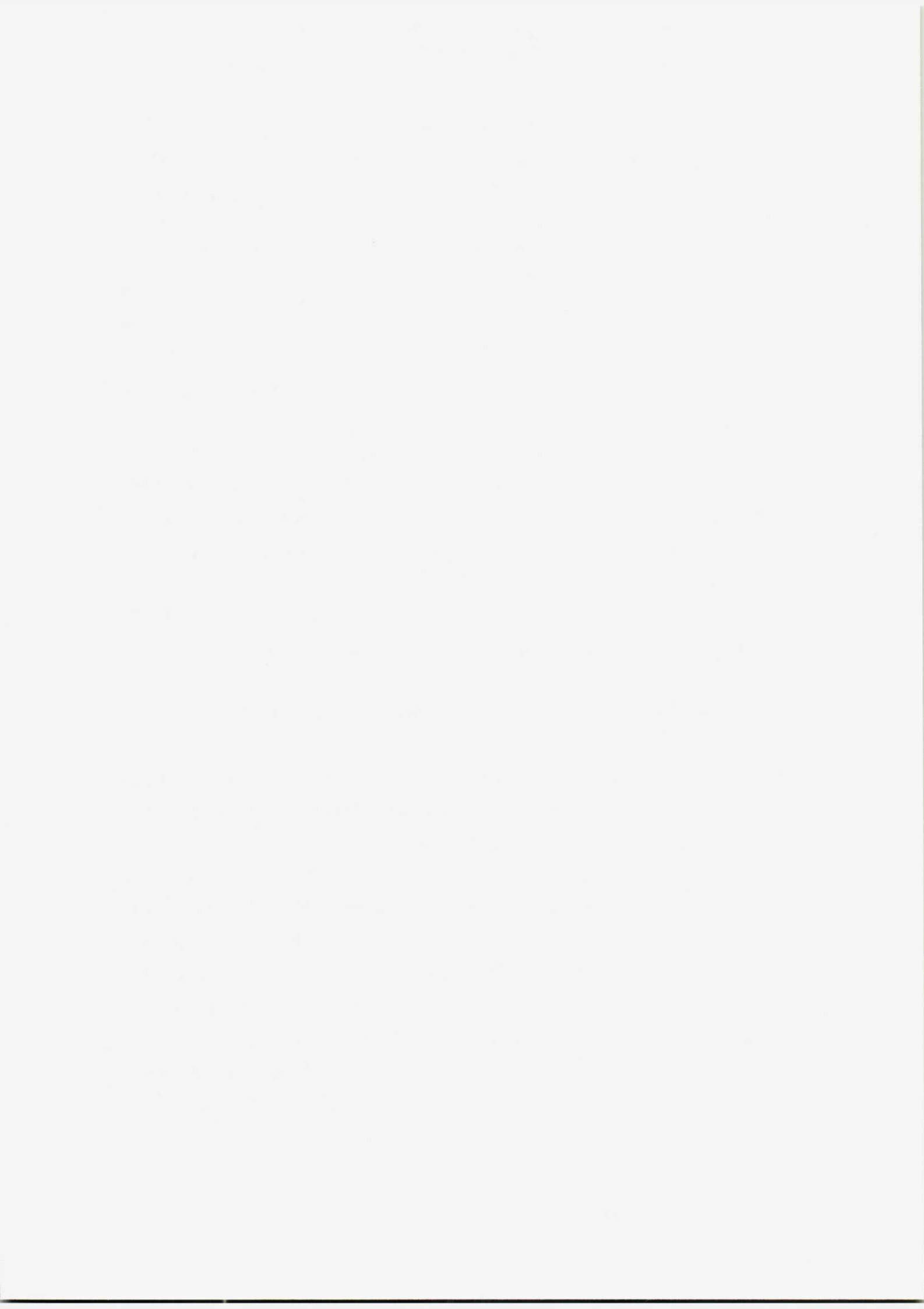
doktorantkę sądów na temat współczesnych (a istotnych dla zakresu i tematu pracy) problemów badawczych – są naturalną konsekwencją wiedzy którą doktorantka nabyła na studiach doktoranckich oraz podczas pisania poszczególnych (wykazanych w pracy) artykułów naukowych.

5c. W zakresie **kompetencji**: osiągniętymi i wykazanymi w pracy doktorskiej wynikami (tak na poziomie wdrożeniowym jak publikacyjnym) mgr Agnieszka Kołodziejczak udowodniła, że posiada szerokie kompetencje – zarówno w obszarze praktycznym jak i na poziomie samodzielnej pracy naukowej. Kompetencja ta, nabyte podczas wielu lat pracy zawodowej, szczególnie zostały ubogacone w trakcie kilkuletnich przygotowań do końcowego etapu procesu doktorskiego – zamkniętego pracą teoretyczną i nagraniami pomocowych audycji audiowizualnych. O tym, iż doktorantka jest wybitną specjalistką w swojej dziedzinie, świadczy chociażby fakt, iż (informuję tę znajdujemy w końcowej części rozprawy) „badania zainicjowane i opisane w rozprawie doktorskiej będą kontynuowane przez doktorantkę w postaci upowszechniania wiedzy o artystach głuchych w ramach autorskiego projektu badawczego *Sztuka osób głuchych w Polsce – historia i analiza* - finansowanego z Programu Preludium 22 Narodowego Centrum Nauki wraz z implementacją przekazu wiedzy w polskim języku migowym i popularyzowaniu tematyki dostępności w środowisku polskich naukowców.

6. Konstatacja dotycząca spełnienia przez recenzowaną pracę warunków stawianych pracy doktorskiej i w konsekwencji dopuszczenia jej autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego

Przedstawiony do recenzji tekst rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Kołodziejczak pt. *Problem dostępności informacji w instytucjach publicznych oraz podmiotach ekonomii społecznej w obszarze kultury i sztuki dla osób słabo- i nie słyszących w Polsce. Rekomendacje i standardy*, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Anety Pawłowskiej w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Łódzkiego to opracowanie nowatorskie i ponadprzeciętne. Zastosowane przez doktorantkę metody badawcze i osiągnięte rezultaty uznaję za wzorcowe w skali całego naukowego i akademickiego środowiska polskiej historii sztuki – szczególnie ze względu na ich praktyczny wymiar. Efektem finalnym doktoratu jest opracowany scenariusz przebiegu szkolenia i sposobów przekazu informacji w zakresie historii sztuki i kultury w języku migowym. Towarzyszą im autorskie prezentacje i skrypty wykonane przez doktorantkę na potrzeby szkolenia w polskim języku migowym PJM (możliwe do korzystania online – przy użyciu platformy ZOOM) dla osób głuchych i słabosłyszących o

tematyce ekonomii społecznej w ramach pracy w Stowarzyszeniu Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” w Łodzi. Pragnę ponadto zaakcentować, iż mgr Kołodziejczak, poza niezwykle interesującymi/modelowymi realizacjami filmów edukacyjnych oraz informacyjnych z zakresu historii sztuki i kultury (zrealizowanych w języku migowym) stanowiącymi autorskie projekty innowacji społecznych wykonane w latach 2021-2022. Na bazie własnej pracy (własnych doświadczeń) jako edukatora oraz obserwacji pracy innych edukatorów, doktorantka wypracowała wzorzec praktyki głuchego edukatora muzealnego a także zrealizowała w Muzeum Śląskim w Katowicach (23.06.2022-04.06.2023) modelową wystawę pt. *Głusza*, która ponad rok dostępna była w szerokim aspekcie (możliwości odbioru) dla społeczności głuchych w Polsce i w Europie.

Recenzowana dysertacja spełnia z nawiązką wszystkie warunki określone w Ustawie o stopniach i tytułach naukowych z dnia 20 lipca 2018 roku - *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. W związku z tym wnioskuję o przyjęcie przez Radę Instytutu Historii Sztuki na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego przedstawionej pracy jako rozprawy doktorskiej i dopuszczenie jej autorki do jej publicznej obrony.

Jednocześnie rekomenduję osiągnięcie naukowe „doktorat wdrożeniowy” autorstwa Agnieszki Kołodziejczak do nagrody Rektora Uniwersytetu Łódzkiego.

7. Ewentualne uwagi dodatkowe o zarekomendowaniu pracy do druku

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska zdecydowanie powinna ukazać się drukiem – i to nie tylko jej część teoretyczna – lecz całość obejmująca 630 stron wydruku, na którą składają się także (zamieszczone w formie xero) artykuły pióra autorki rozprawy, które ukazały się w naukowych publikacjach zbiorowych. Ich ponowne opublikowanie w jednym tomie, wraz z zasadniczym tekstem teoretycznym wdrożeniowej dysertacji doktorskiej, będzie stanowiło prawdziwy korpus dotychczasowych osiągnięć naukowych badaczki – który wraz z materiałami audiowizualnymi (u)tworzy unikatowy materiał naukowy i praktyczny, po który niewątpliwie sięgną polskie instytucje publiczne oraz podmioty ekonomii społecznej w obszarze kultury i sztuki na potrzeby osób słabo- i niesłyszących.

Jan Wiktor Sienkiewicz